

Staben

Promemoria

Utveckling av lagstiftningen och laggranskning

Hanna Rönty

14.3.2022

Projektbeskrivning: Utveckling av bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna

Projektets mandatperiod/tidsplan: 1.1.2022–

Sammandrag

Inom projektet utvecklas bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna i statsrådet bland annat genom anvisningar och utbildning i dessa frågor.

Mål och resultat

Målet med projektet är att förbättra bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna i lagberedningen och att öka lagberedarnas medvetenhet om bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. I projektet utarbetas en handbok till stöd för bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna och utvecklas utbildningen för lagberedare i fråga om grundläggande och mänskliga rättigheter. Dessutom kartlägger projektet hur samarbetet och informationsutbytet kring bedömningarna av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna kunde utvecklas i statsrådet.

Utgångsläge

Enligt 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Lagstiftningen är ett centralt verktyg för att fullgöra skyldigheten att

trygga de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Enligt anvisningarna för utarbetande av regeringspropositioner (2019) ska de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna behandlas i regeringspropositionerna både i motiveringen till lagstiftningsordningen och i avsnittet om konsekvensbedömning, om propositionen inverkar på tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Under de senaste åren har bland annat rådet för bedömning av lagstiftningen och justitiekanslern i statsrådet betonat att lagberedningsprocessen bör fästa större vikt vid lagförslagets konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Enligt statsminister Sanna Marins regeringsprogram ska lagberedarnas kunskaper om de grundläggande och de mänskliga rättigheterna stärkas på ett målmedvetet sätt. Stödet över ministeriegränserna ska ökas så att det på ett djupgående sätt blir möjligt att bedöma lagarnas konsekvenser också för människors försörjning, miljön, jämställdheten, de mänskliga rättigheterna och företagets verksamhetsförutsättningar. I regeringsprogrammet konstateras att grundlagens ställning och den oberoende grundlagstolkningen respekteras och stärks, samtidigt som bedömningen av lagförslagets grundlagsenlighet och konsekvenser effektiviseras och utvidgas.

Som en del av statsrådets handlingsplan för de grundläggande och de mänskliga rättigheterna 2020–2023 (statsrådets principbeslut, godkändes den 23 juni 2021) stärks lagberedarnas kompetens i grundläggande och mänskliga rättigheter och ökas stödet för bedömning av lagförslagets konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Enligt handlingsplanen ska bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna stärkas som ett led i utvecklandet av statsrådets lagberedning, bland annat genom anvisningar och utbildning för lagberedarna samt genom att myndighetssamarbetet i anslutning till bedömningen av konsekvenserna för de mänskliga rättigheterna stärks.

Också i statsrådets redogörelse om politiken för de mänskliga rättigheterna (2021) förbinder sig statsrådet att i all myndighetsverksamhet främja en systematisk bedömning av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Bedömningen ska också utvecklas.

Lägesbeskrivning

I anvisningen för utarbetande av regeringspropositioner (2019) framhävs att det i regeringspropositionerna ska bedömas vilka konkreta konsekvenser propositionen har för tillgodoseendet av de grundläggande och de mänskliga rättigheterna. Motiveringen till lagstiftningsordningen kan inte ersätta att konsekvenserna för de grundläggande och de mänskliga rättigheterna behandlas i avsnittet om propositionens huvudsakliga konsekvenser. Justitieministeriet publicerade 2020 en promemoria om hur de grundläggande och

mänskliga rättigheterna ska beaktas i lagberedningen. Syftet med promemorian var att klargöra hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna bör behandlas i regeringspropositionernas olika avsnitt.

Justitieministeriet tillsatte år 2020 ett projekt, vars mål är att ta fram en ny, uppdaterad anvisning för statsrådets beredare om hur man bedömer konsekvenserna av nya lagförslag. Den nya anvisningen publiceras 2022, och i den beaktas bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna bättre än tidigare som en del av konsekvensbedömningshelheten. Eftersom bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna har fått större betydelse är det befogat att omarbета och utvidga justitieministeriets promemoria från 2020 om de grundläggande och mänskliga rättigheterna i lagberedningen till en mer praktisk handbok. Den ska stöda behandlingen av de grundläggande och mänskliga rättigheterna i synnerhet som en del av konsekvensbedömningen i propositionerna.

På statsrådets lagberedningsutbildningar behandlas de grundläggande och mänskliga rättigheterna både under introduktionskursen och grundkursen i lagberedning. På dessa kurser ligger fokus särskilt på grundlagen och motiveringen till lagstiftningsordningen. I projektet är det meningen att kartlägga hur frågor som gäller grundläggande och mänskliga rättigheter kan behandlas på ett mångsidigare och mer omfattande sätt än tidigare som en del av utbildningen för lagberedare.

Effekter och fördelar

Målet med projektet är att öka lagberedarnas kunskaper om de grundläggande och mänskliga rättigheterna och om konsekvensbedömningar i anslutning till dem samt att förbättra kvaliteten på bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna i regeringspropositionerna. Genom högklassiga konsekvensbedömningar stöds ett kunskapsbaserat beslutsfattande i statsrådet och riksdagen samt främjas tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna i praktiken.